

Van de Rederijkers tot Etcetera 1

Altijd opnieuw wordt de aanwezigheid van nederlandstalig theater in Brussel gezien als een element tegen verfransing. Dat wordt dikwijls een alibi om zich alleen met het uithangbord bezig te houden en niet met wat er echt te koop is. Misschien zijn Brusselse Vlamingen wat vlug tevreden, of moeten we zeggen, gemakkelijk gerustgesteld. Al vele, vele jaren lang.

De pre-historie

Allereerst waren er de Rederijderskamers, met al in 1353 de oprichting van 't Mariacransken. Terwijl in het buitenland beroepsgezelschappen ontstaan, wordt hier een verhaal opgetekend over vallen en opstaan. Tijdens het Hollands bewind werden er plannen gesmeed om met de Vlaamse rederijderskringen een Nederlandse Schouwburg op te richten. Maar die werden door de franstalige burgerij in de kiem gesmoord dank zij "chantagemethodes die de Vlamingen sindsdien zo vertrouwd zijn geworden" (A. Van Impe in *Over Toneel*).

Een eerste echte poging om een permanent Vlaams gezelschap uit de grond te stampen komt in 1852 van Jacob Kats. "Deze merkwaardige man past niet in de liberale euforie waarmee hij. Julius Hoste de functie van het theater heeft gezien. Kats was een verwoed republikein met fanatieke Lamenaïsbeïnvloeding en zijn theater (Toneel der Volksbeschaving) richtte zich tot de proletarische lagen te Brussel. Dat hem door deze intentie de stadssubsidie ontzegd bleef, heeft slechts in tweede termijn met het Vlaamse karakter van zijn onderneming iets te maken: de populistische inslag van zijn activiteit zat de politieke heren dwars." (C. Tindemans in *Ons Erfdeel* feb. 78)

Een tweede poging werd ondernomen door Felix Vande Sande. Met zijn troep 'Het Vlaems Kunstverbond' huurt hij twee dagen per maand de Galerischouwburg. De hoge huur doet hem uitwijken naar het Circus-theater (later Alhambra genoemd), gebouwd in 1846 en vijftien jaar geleden schandelijk afgebroken. Ondanks succes kan Vande Sande zonder serieuze subsidie de zaak niet redden.

Ondertussen groeit ongenoegen. Franstalige en nederlandstalige schrijvers klagen solidair over de geringe creatiekansen die ze krijgen op de

Belgische planken. Een commissie moet de oprichting van een Nationaal Theater voorbereiden.

Ongenoegen heerst er ook bij de Vlamingen over de geringe steun die hun theaterinitiatieven krijgen. Meetings worden georganiseerd. Daaruit ontstaat de 'Vlaamse Kiezersbond'. Julius Hoste, uitgever van 'De Zweep' is niet alleen secretaris van die Kiezersbond maar ook van 'De Veldbloem', die de plannen voor dat Nationaal Theater steunt. Die Vlaamse Kiezersbond gaat naar aanleiding van de verkiezingen van 1873 een koopje aan met de Association Libérale. Die krijgen Vlaamse cijns-stemmen in ruil voor steun tot oprichting van een Vlaamse Schouwburg in Brussel. Eenmaal de verkiezingen gewonnen komt burgemeester Anspach met het compromis: de oprichting van een tweetalig Nationaal Toneel. Op 3 oktober vindt onder directie van Felix Vande Sande de opening ervan plaats in het Circus-theater. Maar "de saamhorigheid onder de Brusselse Vlamingen van alle gezinden was verzwakt. Ze deelden, in de op nationaal vlak steeds scherper wordende tegenstellingen, tussen katholieken en liberalen, klerikalen en antiklerikalen. 'De Veldbloem' was de jongste jaren afgeleden naar een antiklerikaal liberalisme en ook Hoste was met 'De Zweep' in partijpolitieke richting geëvolueerd. De tijd van samenwerking op filosofisch-neutraal terrein was blijkbaar voorbij. Waarschijnlijk daarom hadden de katholieke Vlamingen op de huldiging verstek laten gaan, hetgeen de Antwerpse krant 'De Kleine Gazet' op 6 oktober 1875 heftig deed afgeven. De krant deinsde er niet voor terug te bekennen: 'het toneel, het volkstoneel is dan ook een der machtigste agenten der liberale propagande' (A. Van Impe in *Over Toneel*). Terwijl Edmond Hendrickx al na één jaar de directie overnam geeft in 1877 de Brusselse gemeenteraad niet langer subsidie aan dat tweetalig Nationaal Toneel maar aan de 'Naamloze Maatschappij ter exploitatie des Nederlandschen Schouwburg te Brussel.' De eigen Vlaamse Schouwburg kreeg bestaansrecht.

De Koninklijke Vlaamse Schouwburg

In een wat afgelegen wapenarse-

naal, in de Lakensestraat, werd een schouwburgzaal gebouwd (1887). Op vaste dagen mochten er ook liefhebberskringen optreden. Een traditie die, weliswaar in mindere mate, tot vandaag heeft stand gehouden. Wat ook nog tot vandaag zal doorwerken is de ontbinding in 1890 van de Naamloze Maatschappij en de vervanging ervan door een concessie. De directeur krijgt wel subsidies maar werkt op eigen risico. Verlies of winst zijn voor eigen rekening. Een systeem dat zal blijven bestaan tot onder de directie van Vic De Ruyter. En dat tot op vandaag de programmapolitiek zal vastleggen: In de eerste plaats volks-theater dat winst moet opleveren.

In 1907 wordt de concessie weer open verklaard. Herman Teirlinck stelt samen met Hubert Laroche zijn kandidatuur. Hij wil een hoogstaander artistiek programma aanbieden. De stad heeft er geen oor naar, de vroegere concessie wordt verlengd. Misschien werd toen, voor het eerst, beslist zich nog zo weinig mogelijk in te laten met het beleid van de Vlaamse Schouwburg. Zolang er geen problemen zijn, zolang wordt er verlengd, nietwaar. In 1920 komt er eindelijk wat verandering in de onafgebroken reeks van draken en komedies. Jan Poot wordt directeur en laat zich adviseren door Herman Teirlinck. Naast draken wordt nu ook modern werk opgevoerd. Waaronder veel creaties van stukken van Teirlinck zelf. Gust Maes, afkomstig van het Fronttoneel, speelt er de hoofdrollen.

Een paar straten verder heeft Jan Boon, in de kantoren van De Standaard, het secretariaat gevestigd van het Katholiek Vlaams Volkstoneel dat met het regiewerk van Johan De Meester faam tot over de grenzen haalt.

Bij KVS volgt in 1941 Louis de Bruyn Jan Poot op en geeft het artistiek beleid door aan Gust Maes. "Hij regisseerde zowel klassieke als moderne stukken, zowel komedies als kluchten. Het respect dat hij als regisseur afdwingt ligt vooral in zijn sobere stijl. Daarin was hij zijn tijd fel vooruit. En dat bracht hem in moeilijkheden met andere regisseurs als Charles Gilhuys en Robert Maes. Een grote reeks namen hebben bij hem het vak geleerd zoals Nand Buyl, Bert Struys, Anton Peters, Paul Cammermans." (*Teaterjaarboek* 78-79).

Vermeldenswaard is dat een deel